

groot verschil in betrouwbaarheid ten gunste van de reactie van Mantoux?

5. Indien uit de beantwoording van het voorafgaande niet zonneklaar mocht blijken, dat de reactie van Pirquet (c.q. de adrenaline-modificatie voor massa-onderzoek bij schoolkinderen verlaten dient te worden, zou ik graag willen weten in hoeverre het mogelijk is en aanbeveling verdient, de pirquet-reactie uit te voeren met PPD (protein purified derivative) plus Tween 80, eventueel met toevoeging van adrenaline.

Literatuur: SICKENGA, F. N. (1960) *Ned. T. Geneesk.* 104, 2672.

Veghel, 16 januari 1961

J. H. WIJNMALEN

Collega SICKENGA schrijft op bl. 2672 van de vorige jaargang: „Hoewel het niet te bewijzen is, kan men zich niet geheel aan de indruk onttrekken, dat de primaire besmetting iets ernstiger rechtstreekse gevolgen heeft dan vroeger, en dat er minder gevallen voorkomen waarin de omslag van de tuberculine-reactie niet met klinische verschijnselen gepaard gaat. Voor een groot deel moet het ongetwijfeld worden toegeschreven aan de veel nauwkeuriger wijze waarop men tegenwoordig de patiënten met primaire besmetting onderzoekt”.

Ik geloof, dat collega SICKENGA hierin wel gelijk heeft, doch ik zou er nog een factor aan willen toevoegen die waarschijnlijk ook een grote invloed heeft.

Sinds de uitroeiing van de bovine tuberculose is nageoëg iedere tuberculine-omslag een teken van besmetting via de luchtwegen met een humane tuberkelbacterie. De kans, dat zich hieruit een manifeste afwijking ontwikkelt, is belangrijk groter dan bij een bovine infectie via het spijsverteringskanaal. STRAUB berekende indertijd, dat een aërogene besmetting een 4 à 5 maal zo grote letaliteit veroorzaakte als een enterogene besmetting. Voor de praktijk betekent dit dus, dat elke omslag die wij nu tegenkomen, meer onze aandacht, controle en eventueel profylactische behandeling behoeft.

Literatuur: SICKENGA, F. N. (1960) *Ned. T. Geneesk.* 104, 2672.

Tilburg, 7 januari 1961

P. HOPMANS

Collega WIJNMALEN roert hier een vraagstuk aan, dat op het ogenblik zowel bij ftisiologen als bij schoolartsen in het centrum der belangstelling staat en dat niet met een paar woorden af te doen is. Ook de Gezondheidsraad houdt zich met dit vraagstuk bezig. In de laatste jaargang (1960) van het *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* zijn de argumenten voor en tegen de pirquet-, resp. mantoux-reactie uitvoerig ter sprake gekomen, en ik moge collega WIJNMALEN daarnaar verwijzen.

Persoonlijk ben ik het in hoofdzaak eens met de mening van VAN JOOST, BLEIKER en GRIEP (l.c. bl. 571 en bl. 734). Hier vindt men ook vergelijkende gegevens tussen de adrenaline-pirquet-, en de gewone pirquet- en de mantoux-reacties (l.c. bl. 574). Uitvoerige gegevens over de verschillende tuberculines en de daarmee te verrichten reacties zijn te vinden in de monografie van GRIEP (1957), met name in hoofdstuk III en IV. Bijzonder lezenswaard is verder: EDWARD en EDWARDS (1960) *Story of the tuberculin test*.

Het grootste bezwaar tegen alle niet-intracutane reacties is, dat de uitkomsten daarvan veel minder goed kwantificeerbaar zijn dan die van de intracutane, en derhalve voor epidemiologisch werk minder geschikt.

De mantoux-reactie met PPD is onder de auspiciën van de wereldgezondheidsorganisatie miljoenen malen in de wereld toegepast, en daaruit zijn zeer waardevolle gegevens te voorschijn gekomen. Ten eerste heeft men, door het opstellen van histogrammen, beter de onspecifieke reacties van de specifieke leren onderscheiden, en ten tweede heeft men onder de specifieke reacties het verschil in prognostische betekenis tussen de sterk en zwak positieve leren inzien.

Het is inmiddels niet te ontkennen, dat de mantoux-reactie met 1 E PPD met Tween 80 moeilijkheden bij de aflezing kan geven. Dit Tween 80 is toegevoegd om de adsorptie van tuberculine aan glas te voorkomen, maar de begrenzing van het infiltraat kan er iets vager door worden. Toch zijn deze moeilijkheden wel te overkomen, in het bijzonder wanneer men het personeel, dat de aflezing moet verrichten, hiertoe een speciale opleiding geeft. De gezondheidsorganisatie T.N.O. beschikt over dergelijk personeel, en ook sommige consultatiebureaus voor tuberculosebestrijding hebben reeds daartoe opgeleide zusters in dienst.

Volgens de terzake het meest deskundigen is deze reactie de beste waarover wij tegenwoordig beschikken, wat niet wil zeggen, dat men hiermee tevreden is. In diverse laboratoria wordt nog naarstig naar een tuberculine gezocht, die enerzijds niet sensibiliseert, en waarmee anderzijds het ideaal van specificiteit, betrouwbaarheid en gemakkelijke afleesbaarheid van de intracutane reactie zo dicht mogelijk wordt benaderd.

Collega HOPMANS ben ik dankbaar voor zijn waardevolle aanvulling van mijn betoog.

Literatuur: EDWARD, PH. Q. en L. B. EDWARDS (1960) *Story of the tuberculin test*. Bijlage bij *Amer. Rev. Tuberc.* 81, 1. — GRIEP, W. A. (1927) *De tuberculine-reactie*. Kon. Ned. Centr. Ver. t. Bestr. der tbc. — Pirquet en (of) Mantoux (1960) *T. soc. Geneesk.* 38, 517, 571 en 731.

's-Gravenhage, 16 januari 1961

F. N. SICKENGA

BERICHTEN BUITENLAND

Duitsland

Mobiele voorlichting voor huisvrouwen. — Sedert oktober 1960 is de eerste „Wandermütterschule der Arbeiterwohlfahrt” op tournee. De combiwagen is met naaimachines, kookapparaten, materiaal voor verzorging en verpleging van zuigelingen en zieken, voor naai- en verstelarbeid, en met boeken uitgerust. Deskundig personeel voorziet in allerhande cursussen en demonstraties.

De proefreis wordt gemaakt in landelijke streken van het district Keulen (*Munch. med. Wschr.* bl. 236).

Rundertuberculose nog niet overwonnen. — Dank zij een stelselmatige bestrijding neemt de tuberculose van het slachtvee af, maar de cijfers zijn nog verre van bevredigend. In 1957 vond men bij 25,5 pct van de geslachte runderen verschijnselen van tuberculose, in 1958 bij 23,2 pct, in 1959 bij 15,5 pct. Dit laatste percentage wil zeggen, dat van ruim 3 miljoen geslachte runderen 467.000 stuks tuberculeus waren (*Dtsch. med. Wschr.* 1961, bl. 191).

De leergang in psychotherapie te Lindau. — De „Lindauer Psychotherapie-Woche” wordt van 1 tot 6 mei voor de elfde maal gehouden. De „Übungs-Woche” (8 tot 13 mei) omvat een reeks praktische oefeningen in psychotherapeutische methoden. Inlichtingen verstrekt het secretariaat van de „Lindauer Psychotherapie-Woche”, Dienerstrasse 17, München 2 (Dr. HELMUTH STOLZE).